

MĘŻCZYŃSKI (39) ai

mężczyński (26), **mężczyznski** (12), **mężczyźnski** (1); mężczyński *Murm*, *BartBydg*, *LibLeg*, *BibRadz* (5), *BielKron*, *SienLek*, *RejPos* (2), *CzechRozm* (3), *SarnStat* (3); mężczyński : mężczyznski : mężczyźnski *FalZioł* (2 : 2), *GórnDworz* (6 : 10 : 1).

sg m N mężczyński (1). ◇ G mężczyński(e)go (2). ◇ A mężczyński (2). ◇ L mężczyńskim (1). ◇ f N mężczyńską (5). ◇ G mężczyńskiej (7); -ej (1), -(e)j (6). ◇ D mężczyński(e)j (3). ◇ A mężczyńską (2). ◇ L mężczyznski(e)j (1). ◇ n N mężczyźnski(e) (1). ◇ G mężczyński(e)go (6). ◇ A mężczyński(e) (3). ◇ L mężczyńskim (1). ◇ pl N subst mężczyznski(e) (2). ◇ G mężczyńskich (1). ◇ A subst mężczyznski(e) (1).

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVI – XVII w.

Przymiotnik od „mężczyzna” (39) :

a. Będący mężczyzną (9) :

W przeciwstawieniach: »mężczyńska(-i) płeć, stan ... białągłowa, corka, niewiasta, [płeć niewieścia]« (3); y thvdzyefzh wzyantho lyvdv zakonv nalcwego Berzermanfkyego wnyewolyą. jako nyewyafth thak thefzh y Mełczynfkyego łtanv trzidyefczy y dwoye *LibLeg* 11/140v; że po zefłciu náfłzym z tego łwiátá potomłtwo náfłzé Męzczyńfkiéy płci tylko/ á nie białą głowę máią miéć y wźiąć łobie zá dziedzicá y potomká ná Królestwo *SarnStat* 881, 882; [*AgrWirzb* E2v].

Wyrażenia: »mężczyńskiej płci« = *masculini sexus BartBydg; proles masculina JanPrzyw* (3): *Masculus, Menlich ader eyn menlin Męłczynfkiéy płcy párobek álbo chłopyec. Murm* 45; *BartBydg* 87b; *SarnStat* 881.

»potomstwo mężczyńskie« (1): O Pánie załtępow/ iefłiz [...] nie zábaczyłł łłżebnice twoiey/ y dałłz mi potomłtwo męłczyńfkie [*semen virile*]/ tedy ie tobie oddam o Pánie *BibRadz* 1.Reg 1/11.

peryfr. »stan, płeć, pogłowie mężczyński(e)(-a)« = *mężczyzna, mężczyźni; proles masculina JanPrzyw* [szyk 4 : 1] (2 : 2 : 1): *LibLeg* 11/140v; y było obliczonych [!] pogłowia mężczyńfkiego [*per capita sua, per viros*] trzydziełci y oóm tyłięcy. *BibRadz* 1. *Par* 23/3; A tu záłię káfłdy łtan męłczyńfki może łobie przykład bráć s tego nędznego á omyłnego krolá *RejPos* 322v; *SarnStat* 882 [2 r.].

Szereg: »białęgłowy, jako i mężczyński« (1): że téż y płeć białęgłowy potomłtwá náfłzégo/ iáko y męłczyńzką [*prolem nostram foemineam, veluti masculum JanPrzyw* 4] zá Książę y zá páná/ iáko rzeczono iefł/ przyięli *SarnStat* 882.

b. Będący częścią ciała mężczyzny lub jego fizjologicznym wytworem (7) : Iż obrzezánie ciáłá męłczyńfkiego/ było pieczęciá obietnic y przymierza rzeczy źiemfkich y cíelefnych *CzechRozm* 79, **3.

Wyrażenia: »członek (tajemny) mężczyński« (2): Też łok Bielenowy z otrębami płżenicznemi á łtrochą ocztu zmiefłzany/ iefł dobry plałtr na bolełci członkow taiemnych męłczyńfkich. *FalZioł* I 65b; *BibRadz* I 9a *marg.*

»męłczyńskie nasienie« [szyk 2 : 1] (3): tego poźiway poranu [...] dla pomnożenia męłzłczyńfkiego [!] náfłienia. *FalZioł* I 105d, I 70d; *BibRadz* I 63c *marg.*

c. Właściwy mężczyźnie, cechujący go (11) : ktorých [*białychgłów*] cnotá/ tákież y dołtoyność nic niłzłza nie iefł dołtoynośći męłczyńfkiey. *GórnDworz* V2; bo iáko męłczyźná/ ma tho w káfłdey

Ípráwie Íwey pokázowác/ íz íeÍth íáko dáb: ták záfíę w białeygłowie ma być coś piełczónego w miárę/ przyÍtoynego żeńÍkíey niedużoÍci/ áby w Ítaniu/ w chodzie/ w mowie/ y cokolwiek pocźnie/ nie było znác w niey nic męłczyńÍkiego. *GórnDworz* V7v, T8v, V2, X5v, Bb3v, Bb4v, L17.

W przeciwstawieniu: »białeygłowy ... męłczyńÍki« (2): Ale to naypotrzebnieyÍza w vbierze/ áby dworzánin był ochędoźny/ á Ínázny: wÍzákoź áby nie było białeygłowy ochędoÍtwo/ ále męłczyńÍkíe *GórnDworz* L7v, Z7.

W charakterystycznych połączeniach: *chytróÍ męłczyńÍska(-e)* (2), *dostojnoÍć* (4), *niepowóÍcięgliwoÍć*, *ochędoÍtwo*, *zdrada*, *źądza*.

a. *O wyglądzíe męłczyzny* (1) : Widzimy íe íz dla pięknóÍci/ á vrody męłczyńÍkíey/ bárzo by íe podobálá białymgłowam oná poÍpolithoÍć/ á pomieszázanie krwie/ íákie Plato w Íwych kłíęgach Ítánowi *GórnDworz* Hh4v.

d. *Którego uczestnikiem, podmiotem jest męłczyzna* (7) : Com theź pírwey powiedział/ íz białegłowy sílá kroć obłędy męłczyńÍkíe nápráwowálý *GórnDworz* Z3v; á o męłczyńÍkíey tákíey miłóÍci czythamy: bo Plato/ Socrates/ Plotinus y inych wiele thák miłowáli. *GórnDworz* Mm7, Y2, L17.

W charakterystycznych połączeniach: *miłóÍ męłczyńÍska(-i)*, *obłąd* (2), *proÍba*, *żywot*.

[*Wyrażenie:* »męłczyńÍki uczynek« = *stosunek cielesny:* wÍzelkíe íáyćá á nawięćey wróble pobudáíá męłczyńÍkí vczynek. *UrzędowHerb* 452 (Linde).]

Szereg: »tak panieńÍki, jako i męłczyńÍki« (1): Ízyroce zázwždy Pan opátrowác á zázwždy zdobíć raczył Ítan then [*tj. dziewíczy*]/ thák w pánieńÍkim íáko y w męłczyńÍkim żywocie. *RejPos* 343.

a. *O chorobach męłkich* (2) : Lacthuka pożywana [...] nafíeníe męłkíe zaÍtanawia, tak íÍz czaÍu Ípania wypływać niedopuÍłczá Teź na to/ nafíeníe Lactuczane w píciu wÍzête [...] rzecz niepoÍpolita na tę chorobę męłczyńÍkú. *FalZiół* I 74a; Sledźioná Ípuchłá íeÍt krá męłczyńÍka *SienLek* T[tt].

e. *Dotyczący współżycia z męłczyzną* (2) :

Wyrażenie: »grzech, społecźnoÍ męłczyńÍska(-i)« (1 : 1): Ty znaÍz Páníe ízem íeÍt czyÍtha od wÍzelkíego grzechu męłczyńÍkíego [*quia nunquam concupivi virum Vulg*]. *BibRadz* Tob 3/16; [*Alma*] młodá y od ÍpołecznoÍci męłczyńÍkíey záchowaná bíálá głowę znáczy. *CzechRozm* 129v.

f. *Przeznaczoney, zaÍstrzeźony dla męłczyzny* (3) : S tey przycźny RuÍínowÍka/ poímaná/ y obíeÍzona w męłczyńÍkim vbráníu/ bo íe ták noÍílá *BielKron* 402v; bo tho tu kázdy baczy/ íz białeygłowie nie przydzíe w turníeu być/ ání przyÍtoi koníem toczyć/ Ízermowác/ zápáły chodzić/ bo to Íá męłczyńÍkíe ćwíczéníe. *GórnDworz* X3, X3v.

Cf **MĘSKI, MĘŻCZYŻNI, MĘŻNY, MĘŻOW**